
MAROS-PARTI NÉPFŐISKOLA

2008. március 1-én fejeződött be a Székelyföld faépítészetének megújítását, az erdélyi táj, az erdők megőrzését feladatának tekintő népfőiskola első szemesztere.

2005 szeptemberében, az erdélyi Kós Károly Egyesülés alapító konferenciáján vetette fel Kató Béla, a Sapientia Egyetem alapítványának elnöke egy székelyföldi építészkari alapításának gondolatát. Romániában van építészkutatás, a legszínvonalasabb a bukaresti egyetemen, de van Kolozsváron és Temesváron is. A bukaresti a nyugati modernista tradíció és a mai nemzetközi trendek irányában működik, azonban az erdélyi építészeti hagyomány szinte teljességgel ismeretlen előtte. Bár az utóbbi évek turisztikai reklámjai és Nagyszeben sikere a szász építészetet – természetesen a nemzetpropaganda részeként – az építészeti közvélemény fókuszába állította, az erdélyi magyar építészetről mit sem tudnak, Kós munkássága ismeretlen maradt. Részben e hiány pótlására készült a nagyszebeni Kós-kiállítás és konferencia 2007 nyarán. Kós szellemének életben tartásához a már működő intézmények oktatási céljain túlmutató programot kell összeállítanunk, mert az erdélyi építészeti és faépítészeti ma gazdátlan. Nincs elegendő felkészült építész; a megoldandó feladatok hatalmasak, s már megjelentek Erdélyben is a jól ismert ingatlanfejlesztő cégek, amelyek primitív technikával, nagy hatékonysággal tarolják le a piacot és teszik tönkre a tájat. Az új egyetem programja a faépítészeti fejlesztését, az ökológiát és a táj ismeretét állítja a középpontba. Az előkészítő munkákat befagyasztotta, hogy az Orbán-kormány által megszavazott évi 2 milliárd forintos állami támogatás tavaly őszre a felére csökkent. Ez a Sapientia alapműködését is veszélyezteti, új szakok indításáról egyelőre nem lehet szó. A felnőttképzést szolgáló népfőiskola ebből az átmeneti szükségletből jött létre.

Gyergyó ma is a faipar központja. Csomafalván mintegy 40 faépítő-feldolgozó cég működik. A csomafalvi római katolikus plébániahivatal és a helyi önkormányzat áldását adta a kezdeményezésre. Az alapítók közé sikerült megnyerni az Arbor szövetséget, a 130, faiparhoz kapcsolódó erdélyi magyar céget tömörítő szervezetet. Az első szemeszter végére kialakult egy markáns képzési program, amely egy jövőbeli építészkari oktatási programjának gerincét képezheti. A koncepció íve a tájismerettől az emberismereten át, az ökológikus erdőművelésig és tovább a faépítészeti fejlesztésig és a fenntartható építészeti húzódik, kiegészülve a népfőiskola kézműves programjaival és az asszonyképzéssel. Az iskolával párhuzamosan elindult egy

fejlesztési munka, melynek célja a Székely ház gondolatának megfogalmazása és megvalósítása.

A programalkotó konferencián Kolumbán Gábor, Köllő Miklós, Ferenczi Attila, Potoczky László, Ertsey Attila, Orbók Sándor, Herczeg Ágnes, Sánduly Edit, Dékány Diana és Szilágyi Imre tartottak előadásokat a székely ház hagyományos vonatkozásairól, a székely táj jövőjéről.

A találkozó tematikájának megfelelően először a fával és erdővel kapcsolatos előadások hangzottak el (Orbók Sándor, Lázár Péter, Ferenczi Attila, Köllő Miklós, Herczeg Ágnes, Czibalmas Tivadar, Szilágyi Imre) a különféle műhelymunkák, a Pogány-Havas kistérség kiállításmegnyitója és közös tájismereti kirándulás mellett. Második alkalommal helyismereti, az identitással foglalkozó, új épületeket és az ARBOR Szövetség munkáját ismertető előadások hangzottak el (Köllő Miklós, Dékány Diána, Herczeg Ágnes, Ertsey Attila, Bogos Ernő). A harmadik összefüggésben a résztvevők a ház tematikájába tartozó előadásokat hallgattak (lásd a külön beszámolót), a negyedik alkalommal a következő témák kerültek napirendre: falu és táj kapcsolata, falukép és faluszerkezet, erdőgazdálkodás kontra erdőművelés, kistérségek fejlesztése, autonómia, fenntarthatóság. A Kárpát-medence jövője: az autonómiák hálózata. (Portik Irén, Herczeg Ágnes, Ertsey Attila, Szélyes Fekete Csaba)

A népfőiskola munkája folytatódik: április végén faültetéssel egybekötött konferenciát tartunk az erdőművelésről. Tavasszal meghirdetünk két pályázatot, az egyik célja a népfőiskola oktatási körülményeinek javítása, berendezésének megtervezése. A kivitelezést a nyári kalákák sorába illesztjük. A másik a Székely ház építészeti pályázat, két helyszínen egy-egy lakóház és környezete megtervezése. Az egyik településen belüli, utcaképhez illeszkedő, a mai, kissé városiasabb életformának megfelelő falusi lakóház egy csomafalvi üres telekre. A másik külterületi domboldalra tervezendő önálló tanya, háztáji kisgazdasággal. Ősszel a kurzus előadásokkal folytatódik.

Ertsey Attila

Február 8–9-én került sor a harmadik népfőiskolai találkozóra, amelyről, egyik előadója lévén, részletesebben tudok beszámolni. Az előadásokat az elhagyott csomafalvi iskola egyik termében tartottuk, a legendás csíki, gyergyói hideget nem volt szerencsénk megtapasztalni, épp csak

fagypont körül volt a hőmérséklet, az áthűlt, betört ablakú iskolában így sem volt nagy a meleg, kivéve ebben az egyetlen, a népfőiskola által beüvegezett ablakú osztályban, ahol a sok viszontagság nyomait magán viselő deszkaajtó mellett nagy cserépkályhában égett tűz. A teremben szedett-vedett, megviselt székek, egy kopott tanári asztal, s az előadók laptopjai egymás mellett. Az ablakon túl az iskolaudvar másik oldalán berendezett sportpálya összetákoltt lelátói, azok mellett kell végigmenni a jégvártyás pocsoltyákat kerülgetve a deszkaudvarhoz. Ebédet délután ötkor kaptunk a helyi óvodában, valahonnan nagy asztalokat kerítettek, az azok mellé sorolt gyerekasztalok volt a pad. A falak mellett körben keskeny egyajtós szekrények, de nem a ruháknak, egy ötletes helyi asztalos oldotta meg így a pihenést: a facsap kibiztosításával a kibillenő ajtók kicsi gyerekágyakként buknak le a földre. A két csoportnyi gyereknek egy fűtetlen folyosó az öltözője és arról egyetlen fűtetlen felnőtt véce nyílik; mi elszoktunk már az ilyen mostoha körülményektől, a gyerekek valószínűleg ugyanolyan jól érzik magukat itt, mint a kötelező előírások biztosította kényelemben.

Az első előadó, Petrik Ilona néprajzkutató, a gyergyói és csíki medence faragott kapuin található nap- és madármotívumokat elemezte. A saját, sokéves gyűjtéséből származó képeken mutatta be a két, három és négy fázisban (felkelő, delelő, lenyugvó és alvó) ábrázolt napot, amelyet egyszerűbb esetben sugaras lécezésű félkörív, bonyolultabb formában madárszárny alak jelöl. A három fázis kiemelt középírással egyértelmű madár-jelkép, ilyen napmadár jelenik meg a népi építészetben a kapukon és az épület nyílásai körül, legtöbbször padlásszellőzőknél maradt fenn az ártó behatolás ellen védelmező erőként.

Köllő Miklós építész a fa fedélszerkezetek szerkezeti fejlődéséről beszélt, ismertette a gótikus, a barokk fedélszék jellemző jegyeit, az építészettörténet kísérleteit egyre nagyobb fesztávok áthidalására Philippe de l'Orme ideális szabásminta szerint kivágott deszkákból összecsapolt, rétegelt boltozataitól az *oikos*-szerkezetig, amellyel, mint a lehető leggazdaságosabb héjalással az utóbbi években Magyarországon, Kárpátalján és Erdélyben is több nagyfesztávú csarnok készült.

Csörgő Tibor, a csíkszeredai múzeum történész munkatársa a gyergyói medence malmainak történetét kutatja, munkájának eredményeiről számolt be a hallgatóságnak, amely elsősorban a környék településeiről gyűlt össze: faiparban dolgozók, önkormányzati tisztségviselők, tanárok, építészek. Csörgő Tibor a fűrészelés feltalálásától (a krétai Tálusz, akit a fűrészhál inspirált) kezdve ismertette az újabb

és újabb műszaki találmányokat, amelyek az építéshez nélkülözhetetlen deszka előállítását könnyítették meg. Az egyiptomiak és az etruszok az ábrázolások szerint csak a kézi fűrészelést ismerték, a függőleges áttételű fűrészt az araboktól vette át Európa; a fűrészmalomra vonatkozó első adat Villard d'Honnecourt vázlatkönyvében maradt fenn 1235-ből. A gyergyói medence vízrajzi és domborzati adottságai, egykor erdőkkel borított tája nagyon kedvezett a fűrészmalmoknak, a XVIII. század végén száznál is több működött itt; nyomukat ma már csak a régi térképek őrzik. A múzeum 2004-ben látott neki egy régi fűrészmalom rekonstrukciójának, felavatása 2008 nyarán lesz nagyobb-szabású tudományos konferencia kíséretében.

Ertsey Attila Makovecz Imre népművészeti jelelmzését ismertette az 1978-as *Napló* alapján. Építészeti elemzésében kitért a magyar parasztház alapstruktúrájára, s eljutott egészen Frank Lloyd Wright organikus elméletének alapjainakig.

Esztány Győző vándordiplomás csíkszeredai építész a Fogolyán Kristóf megbízásából épült kásonjakabfalvi szanatórium rekonstrukciójának folyamatát mutatta be. A Kós Károly által 1926-ban egy borvízforrás fölé tervezett házat többször átalakították, eredeti formáját lényegében elvesztette. Az új tulajdonos az egykori funkcióhoz a lehető legközelebb álló módon szeretné üzemeltetni, s a vadászpanzió kialakításához vállalkozott az eredeti állapot helyreállításával járó nehézségekre és kiadásokra. A régi fényképek segítségével készült terv kivitelezése során derült ki, hogy szerkezeti okok miatt az alapozásig vissza kell bontani a maradványokat, onnan épül fel a hasonmás épület. A környezet kialakításának terveit a Pagony Kft. készítette. A panzió udvarában létesül Erdélyben az első nádgyökérzónás szennyvíztisztító.

Herczeg Ágnes kerttörténeti előadást tartott abból a kérdésből kiindulva, vajon miért hiszi Mária Magdolna a feltámadott Krisztusról, hogy ő a *kertész*? A kert, a kertművelés jelentősége a kultúrák középpontjában álló jelenség, így a magyar kertkultúra is. Ennek egyes fejezeteire, a híres magyar nagyasszonyok kertjeinek jellegére, felépítésére, Toroczkai Wigand Ede hagyományos parasztkerteteket leíró tanulmányaira irányította a figyelmet.

Az ARBOR Szövetség – a medence fakitermelő és feldolgozó cégeinek szervezete – képviselője saját termékeikről, termelésük jövőbeli irányairól beszélt.

A késői ebéd után került sor Gerle János Kós Károly és Toroczkai Wigand Ede életművét bemutató hosszabb előadására.

Gerle János